
INDUSTRIAL RELATIONS, POLITICAL DEMOCRACY AND MARKET ECONOMY

Krume Nikoloski

Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia, krume.nikoloski@ugd.edu.mk

Vlatko Paceskoski

Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia, vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Abstract: Industrial relations as a system in economic and social relations transfer those principles that are practiced in a market economy and political democracy. Political democracy, market economy and industrial relations are inseparable. None of these three systems can achieve its real goals if the other two systems fail to achieve theirs. Simply, but also complex, there can be no political democracy and a market economy if there is no efficient and functional system of industrial relations.

Keywords: Industrial relations, political democracy, market economy, system

**ИНДУСТРИСКИТЕ ОДНОСИ, ПОЛИТИЧКАТА ДЕМОКРАТИЈА И
ПАЗАРНАТА ЕКОНОМИЈА**

Круме Николоски

Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, krume.nikoloski@ugd.edu.mk

Влатко Пачешкоски

Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Апстракт: Индустриските односи како систем во економски и општествени односи ги пренесуваат оние принципи кои се практикуваат во пазарната економија и политичката демократија. Политичката демократија, пазарна економија и индустриските односи се неделиви. Ниту еден од овие три системи не може да ги постигне своите вистински цели ако другите два системи не ги постигнуваат своите цели. Едноставно, но и комплексно, не може да има политичка демократија и пазарна економија доколку не постои ефикасен и функционален систем на индустриски односи.

Клучни зборови: Индустриски односи, политичка демократија, пазарна економија, систем

1. ВОВЕД

Индустриските односи се составен дел на модерниот социјално економски систем. Тие како систем во економски и општествени односи ги пренесуваат оние принципи кои се практикуваат во пазарната економија и политичката демократија и особено, тоа се принципите на слободата, плурализмот и вклученоста на работниците и работодавачите при одлучувањето за прашања кои директно ги засегаат.

Во услови на пазарна економија дејствуваат различни субјекти со различни економски интереси, различни корелации и односи. Состојбите на конфликти, спорови и недоразбирања се решаваат и регулираат по пат на законодавно право од областа на работните и осигурителни односи. Во законот се поставени општите правила на кои сите субјекти треба да се придржуваат и да подлежат под закана за санкција, но тоа често е воопштено, односно се случува на мнозинство правата да им бидат скратени. Од аспект на политичката демократија, владата раководејќи се со идеите на либералниот капитализам во најмала можна мерка ги регулира бизнис условите (каде што може не се меша туку остава самиот бизнис да ги реши спорните ситуации). Во однос на индустриските спорови и нивно решавање државата треба да создаде систем на индустриски односи, особено во појавата на работничките конфликти. Во однос на ова работничките конфликти се основна причина за појавата на индустриски односи. Индустрискиот напредок е невозможен без соработка на работните и хармонични односи. Факт е, не може да има ефективен систем на индустриски односи ако нема политичка демократија и пазарна економија. Истовремено со тоа тие придонесуваат за развојот на политичката демократија од аспект на привлекување на работниците, директно или преку нивните организации, во активностите за развој и / или спроведувањето на економската и на социјалната политика, како и при одлучувањето за прашања кои ги засегаат непосредно.

2. ИНДУСТРИСКИТЕ ОДНОСИ, ПОЛИТИЧКАТА ДЕМОКРАТИЈА И ПАЗАРНАТА ЕКОНОМИЈА

Светската практика покажува дека политичката демократија, пазарна економија и индустриските односи се меѓусебно поврзани. Ниту еден од овие три системи не може да ги постигне своите вистински цели доколку другите два системи не ги постигнуваат своите цели.

На ниво на фирма или организација на поделба на работните процеси на функции кои содржат сродни активности присутен е во сите теории за менаџмент, без разлика на тоа со кое име се означува функцијата на управување и раководење. Ваквите работни активности се поврзани со управување на работните и осигурителни односи. Тие се процесот на соработување со вработените кои ги претставува синдикатот. Организациите најчесто претпочитаат нивните вработени да не се здржуваат во синдикати бидејќи синдикатите ја ограничуваат слободата на управување што е тотално спротивно на конвенциите и препораките на Меѓународната организација на трудот. Затоа целта на колективното договарање е да постигне подеднаков успешен работен договор и за управувањето и за синдикатот. Договорот содржи согласност за прашања како што се платите, часовите, условите за вработување, унапредувањата, отпуштањата, дисциплинат, надоместоците, одмор прекувремена работа и друго. Парадоксот во Република Македонија е што во приватните и странските фирми непостои синдикално зджување, а уште повеќе што овие фирми не се законски образни да го исполнат правото на работниците да си ги заштитат своите интереси. И затоа, се врши класична експлоатација на работничката класа. Зошто? Затоа што нема систем на индустриски односи и работните конфликти меѓу менаџментот и ангажираните работници во индустриските фирми се решаваат во судовите, односно не се решаваат. Во случајов не постои ни законско решение за уредување на индустриските спорови и конфликти.

Потенцирам, индустриските односи, пазарната економија и политичката демократија се три главни столба на современиот општествен поредок, на современиот општествен, политички, економски и социјална систем. Навистина современите индустриски односи се резултат од развојот на политичката демократија и се незамисливи без неа. Во исто време, сепак, тие можат да се разгледуваат и како еден од факторите кој го ограничуваат полето на политичката демократија, бидејќи при договор меѓу субјектите за одредени прашања и проблеми кои се предмет на дискусија во системот на индустриски односи секогаш, се "прави реверанс" на одредени групни интереси. Ова може да се случи само за сметка на други групни интереси, а понекогаш и за сметка на општите национални интереси. Оваа контрадикција или противречност меѓу индустриските односи и политичката демократија обично, како што ни покажува светската практика, не доведува до сериозни прашања и проблеми во јавниот, политичкиот, економскиот и социјалниот систем на релевантните субјекти.

Се смета за природна потреба и компромис неопходен за зачувување на социјалната стабилност во секоја земјата. На сето ова неопходно е да се додаде доминантно разбирање дека доколку учеството на работниците и работодавачите во донесувањето одлуки за прашања кои влијаат врз нив, тогаш многу ретко предизвикуваат проблеми за политичката демократија. Имено, ваквите проблеми неизбежно се јавуваат кога овие организации не учествуваат или не соодветно ги застапуваат интересите на работниците или интересите на работодавачите во тој процесот. Со други зборови, не може да има политичка демократија и пазарна економија доколку не постои ефикасен и функционален систем на индустриски односи.

Политичката демократија е зголемена во поголем број на развиени држави, така што човековите права достигнале ниво потребно за афирмација на поединецот и работниците и служителите. Со тоа променети се односите на работодавач - работник, со што е зголемена општествената одговорност и постигнувањето на заедничките цели во фирмата или организацијата. Во Македонија, односите работодавач – работник се максимално запоставени. Исто така, станува јасно дека покрај поединечните економски интереси, постојат и општи интереси, потоа и општествени и етичкото огнесување кои исто така неопходно е да се негуваат за да може општеството да напредува понатаму. Но, повторно сето ова не е случај со Македонија затоа што не постои интерес за создавање на структура на модерен индустриски односи. Имено, од структурна гледна точка модерните индустриски се разгледуваат и како: систем од принципи, правила, правни норми, институции, организации, барања, процедури, овластувања, инфраструктура и институционална рамка за спроведување на интеракцијата или взаимното дејство помеѓу учесниците во нив претставници на државни органи, организациите на работниците и организациите на работодавачите, како и односи помеѓу работниците, и работодавачите.

Владата, по пат на законска регулатива, ги поставува основните правила по кои би се согледала функционалноста на бизнисот, и истовремено да ги сакционира сите оние фирми кои не ги почитуваат истите правила. Во Македонија, државата нема создадена ниту механизам за контрола и почитување на

колективните договори од страна на бизнисот, односно фирмите. Нема механизам на контрола, нема механизам на санкција. Повторно, парадоксално е, што од една страна Владата на новите странски инвестиции им нуди услови на ниски даноци, ги субвенционира фирмите и на располагање има нуди и евина работна сила со цел да создаде повеќе работни места, но од друга страна, ги влошува условите за работа, платата е под нивото на достоинство, а вработените живеат на работ на сиромаштија, односно не можат да си ги задоволат елементарните човекови потреби. Недостасуваат информации за фирмите и нивната инвестиција во однос на работната сила и улогата на синдикатите, ниту пак работниците се информирани под кои услови ќе работат.

Основната цел на современите индустриски односи е да се постигне оптимална рамнотежа помеѓу економските и социјалните интереси на субјектите и нивните учесници, меѓу економските и социјалните императиви во разработката и спроведувањето на економските и /или социјалните политики, регулирањето на трудот, работните односи и социјалната сигурност, како и подигнување на животниот стандард на работниците и членовите на нивните семејства. Оваа рамнотежа, во секоја земја којашто ги практикува индустриските односи е предуслов за: зачувување на социјалниот мир, и постигнување на посакуваната социјална стабилност во земјата. Само на овој начин можеме да раговараме за цивилизирано и одговорно општество. Во овој контекст, клучни се вработените, односно работниците во различни форми на бизнис организација. Правата на вработените денес се од голема важност, заради: растењето на технолошкиот ризик, инвазијата на компјутерите, професионалците со различен степен на лојалност и заради мобилноста на вработените. Законските права на вработените се резултат на специфични закони или статuti усвоени од страна на одредена држава или локална власт. Со тоа вработените добиваат одредени законски права, какви што се еднаквите можности за вработување, колективните договори и безбедност на работното место. Во однос на правата и обврските на вработените тука се и договорните права и договорите за работа и друго. Клучните права на вработените се: да не бидат отпуштени без причина, право на еднаков третман и слобода на говор. Тука се и правата: на приватност на работно место и правото на здравје, интелектуална сопственост, арбитража и друго со цел да се избегне дискриминацијата по било кој однос.

Од една страна бизнис елитата на Владата гледа како на препрека, односно некој кој одолговлекува и неефикасно се однесува. А од друга страна бизнис елитата има свој лоби групи во телата на владата преку кои сакаат инастојуваат да ги реализираат нивните интереси. Функционалноста запира доколку и бизнис елитата се занимава со креирање на политика. Како и да е државата и бизнисот имаат спротиставени интереси, но сепак тие се меѓусебно поврзани во функционирањето на социјално-економскиот систем. Секогаш е запоставена улогата на синдикалните организации. Сепак, индустриските односи се тие кои овозможуваат правна рамка за реализирање на овие спротиставени интереси преку постигнување на компромис. Во однос на ова една од најконтроверзните интервенции на државата во бизнисот е директната регулација, која најчесто се согледува во контрола на природните монополи и негативните екстерналии и во реализација на социјалните цели кои Владата ги постигнува со правото на регулација.

Не постои контрадикција помеѓу индустриските односи и пазарната економија. Зошто? Затоа што постои заедничко разбирање дека индустриските односи се незамисливи без пазарна економија. Во исто време, сепак, главните последици на современите индустриски односи се јавуваат со државната интервенција во економската и социјалната сфера, обично под притисок на организациите на работниците и / или на работодавачите, кој треба да се прилагоди, на одреден начин и во одреден степен, дејството на пазарните сили во дадениот момент, на даденото место и при дадените услови, па да се неутрализираат социјалните негативи на економскиот развој и да се постигнат одредени економски и/или социјална и цели. Оваа контрадикторност меѓу принципите на пазарна економија и индустриските односи обично се смета за природна социјална корекција на невидливите пазарни сили кога пазарните механизми не успеваат и, истовремено, како важен услов и претпоставка за ефикасно функционирање на пазарната економија во современи услови.

3. ЗАКЛУЧОК

Потребно е, во Р. Македонија да се создадена систем на економски и општествени односи коишто ќе ги пренесуваат оние принципи и правила кои се практикуваат во пазарната економија и политичката демократија и особено, тоа се принципите на слободата, плурализмот и вклученоста на работниците и работодавачите при одлучувањето за прашања кои директно се поврзани со економските и социјалните проблеми. За да има политичка демократија и пазарна економија, тогаш треба постои ефикасен и функционален систем на индустриски односи. Се додека нема таков систем нема да има ниту политичка демократија и пазарна економија.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Befort, Stephen F, Budd, John W. (2009). *Invisible Hands, Invisible Objectives: Bringing Workplace Law and Public Policy into Focus*. Stanford, California: Stanford University Press.
- [2] Farnham, David (2008). "Beatrice and Sidney Webb and the Intellectual Origins of British Industrial Relations". *Employee Relations*.
- [3] Green, G.D. (1994). *Industrial Relations Text and Case Studies*. U.K: Pitman Publishing..
- [4] Kaufman, B.E. (2010). "The Theoretical Foundation of Industrial Relations and its Implications." *Industrial and Labour Relations Review*. Vol.64, Issue1, pp.73-108.
- [5] Kelly, J. (1998). *Rethinking Industrial Relations: Mobilization, Collectivism, and Long Waves*. London: Routledge.
- [6] Otobo, D. (2000). *Industrial Relations: Theory and Controversies*. Lagos: Malthouse Press Ltd.
- [7] Rose, E.D. (2008). *Employment Relations*. London: Pearson Education Ltd.
- [8] Salamon, M. (2000). *Industrial Relations Theory and Practice*. London: Pearson Education Ltd.
- [9] Whalen, Charles J., ed. (2008). *New Directions in the Study of Work and Employment: Revitalizing Industrial Relations as an Academic Enterprise*. Cheltenham, Eng.